

ciuda restrisțiilor istoriei noastre naționale, pe care, mai târziu, urmașii săi, Samuil Micu, Timotei Cipariu, B. P. Hașdeu, Ovid Densusianu și alții alții, o vor continua. Ultima comunicare, a diaconului Ștefan Novac, de la Episcopia din Alba Iulia, „*Tipăriturile Mitropoliei Bălradului*”, ne-a adăugat, la excursul de mare rezonanță spirituală, pe cel al unei documentate prezentări a tuturor tipăriturilor de la Mitropolia Alba Iulia, leagăn de romanitate și cheazăie a patriotis-mului românilor din lăcașul de

cultură și de dragoste pentru Dumnezeu, unde personalități de seamă ale vieții noastre politice și culturale și-au purtat pașii sfinți. Rememorarea numelor lui Mihai Viteazul, Iancu de Hunedoara, Gheorghe Brancovici a reprezentanților Școlii Ardelenice, a lui Avram Iancu, Bălcescu, Eminescu, a avut o largă rezonanță.

Ultimul cuvânt de încheiere a fost al Patriarhului Bisericii Ortodoxe, Prea-Fericitul Teoctist, a cărui prezență a încălzit inimile. Domnia sa a îndemnat la dragos-

te pentru cele sfinte și cele dragi spiritului, la educarea noilor generații în spiritul înțelepciunii și generozității credinței ortodoxe. La încheierea simpozionului, prof. univ., acad. Zoe Dumitrescu Bușulenga a mulțumit participanților pentru comunicările extrem de interesante și înalților prelați ai Bisericii, care au fost prezenți în aula Academiei după aproape 50 de ani, acum în primul an al libertății noastre spirituale.

HELENA ENE

ADRIAN SILVAN IONESCU, *ARTĂ ȘI DOCUMENT*, București, Editura Meridiane, 1990, 319 p.

Din ce în ce mai accentuată, dorința noastră de a ne cunoaște mai bine preocupările, acțiunile, obiceiurile, reacțiile și creațiile în anumite perioade istorice se îngemănează cu necesitatea alcătuirii unei imagini-oglin-dă din care să reiasă, pe lângă aspectul strict ilustrativ, figurativ, mai ales caracterul, concepția despre viață a unei societăți. Sociologi, psihologi, literați, istorici, artiști concură la formarea acestei imagini în relief, atât de necesară cunoașterii mentalității unui grup social, etnic sau politic.

Societatea noastră, aflată la „răscruce” de drumuri și de influențe, a stîrnit interesul călătorilor, care, prin însemnări și desene, au lăsat schițe, ce, printr-o alcătuire caleidoscopică, formează un portret populației de pe meleagurile țării. Istoricii de renume au subliniat aceste preocupări, dintre care amintim: N. Iorga: „*Istoria românilor prin călători*” (editată în 1931), Ioan C. Filitti, „*Cărți vechi străine privitoare la români*” (1935), Paul Cernovodeanu: „*Societatea românească feudală văzută de călători străini*” (1972) și mai ales ultimele volume ale lui Dan A. Lăzărescu: „*Imaginea României prin călători*” (vol. I: 1716—1789; vol. II: 1789—1821), apărute în 1985—1986.

Recentul volum apărut la Editura Meridiane, în colecția „*Curenți și sinteze*”, al lui Adrian-Silvan Ionescu: „*Artă și document*”, abordează aceeași temă, de data aceasta din perspectiva istoricului de artă. Cartea este rodul unor investigații îndelungate și profunde, conjugate cu pricepera cercetătorului de artă, a cunoașterii în materie de vestimentație, de ambiant. Dintr-un bogat material, Adrian-Silvan Ionescu selectează ilustrații ce constituie documente pentru refacerea imaginii societății românești din secolul XIX. Mergînd în paralel cu însemnările, ilustrațiile, desenate, pictate sau fotografiate, alcătuiesc imaginea veridică a unei societăți aflată, cel puțin din punctul de vedere al vestimentației și comportamentului, în prima jumătate a secolului XIX, sub influență orientală. Atrăși de exotismul vestimentației și de variația peisajului românesc, artiștii străini veniți pe meleagurile noastre, fie însoțind anumite expediții științifice, fie atașați pe lângă consulate, fie chiar traversînd uneori Țările Române, au înregistrat în schițe variate aspecte ale vieții cotidiene.

Autorul volumului reușește să analizeze sistematizînd toate laturile ce țin de documentarismul artistic: documentarismul peisagistic, arhitectonic, etno-

grafic, istoric, militar și de actualitate. Urmărind aceste capitole, Adrian-Silvan Ionescu reface itinerariile „călătorilor străini, cu ușurința și iscusința criticului de artă care vede în peisajele realizate de un Vorobiev sau L. Stawski, în personajele și costumele realizate de Auguste Raffet sau cele ale lui Bouquet și Dous-sault imagini documentare. Apreciază desigur talentul artiștilor, vizibila instruire, dar stilul grafic, schița, peisajul panoramic sînt specifice documentarismului: ei sacrifică valorile plastice în favoarea autenticității.

Jumătatea secolului trecut marchează și formarea la școli de artă străine a artiștilor români, care s-au angajat, alături de literați, de istorici la descoperirea și înregistrarea documentar-artistică a aspectelor de importanță istorică patrimonială. Astfel, alături de Cezar Bolliac sau Al. Odobescu, desemnați la 1859 de Ministerul Cultelor să facă înregistrarea și descrierea locurilor istorice din județele din Valahia, au mers Gh. Tattarescu, H. Trenk ș.a. care au realizat imagini documentare. Gh. Panaitescu-Bardasare, Al. Asachi în Moldova, C. Lecca și Th. Aman în Valahia s-au inspirat din istoria poporului român, realizînd lucrări ce au depășit schița de teren.

Cu competență și claritate, Adrian-Silvan Ionescu analizează contribuția fiecărui artist,

constatănd obiectiv necesitatea înregistrării la desen sau pictură a unor aspecte, costume, figuri umane înaintea apariției fotografiei și coexistența, o dată cu explicația ei, ca martor artistic-documentar. De altminteri, artiștii

aceștia au fost, după cum constată autorul „*Înaintemergătorii școlii românești de pictură modernă*”.

Realizată cu cîțiva ani în urmă, „*Ariă și document*” a reușit să iasă de sub tipar la cîteva luni după breșa ce ne obligă să ne

privim cu obiectivitate în propria imagine, înlăturînd orice influență ideologică sau de altă natură. Este un model și, pentru a fi în acord cu titlul, „un document” pentru profilul nostru real.

DOINA LEMNY

EMILIA PAVEL, *STUDII DE ETNOLOGIE ROMÂNEASCĂ*, EDITURA „JUNIMEA”, IAȘI, 1990

A tunci cînd o activitate științifică este dublată și de pasiune, rezultatul investigațiilor reprezintă, întotdeauna, un mare câștig pentru domeniu. Afirmția de mai sus este perfect valabilă în cazul Emiliei Pavel, muzeograf care și-a dedicat întreaga activitate etnologiei, concretizîndu-și îndelungatele și minuțioasele cercetări de teren în ample expoziții și studii pertinente.

Deși pensionară de mai mulți ani, Emilia Pavel continuă să fie un cercetător pasionat, prezență activă la sesiuni și reuniuni științifice, mereu dornică să împărtășească din bogata-i experiență. Ultima sa lucrare — „*Studii de etnologie românească*”, reunește peste 20 de articole dedicate aspectelor vieții materiale și spirituale țărănești. Orînduirea articolelor în volum a fost făcută nu pe bază cronologică, ci într-o concepție tematică de mult statornică în etnologie: așezări, gospodării, (arhitectură și interior), ocupații (de bază, temporare, casnice), țesături, port, obiceiuri. Gîndit de autoare și ca un instrument de lucru, avînd bogate note și trimiteri bibliografice, volumul este însoțit de un „Glosar” în care sînt explicați termenii tehnici și regionalismele folosite.

Cum era și de presupus, majoritatea cercetărilor au fost întreprinse în județe din Moldova: Iași, Suceava, Vrancea, Neamț. Dar, în diverse împrejurări, autoarea a studiat unele aspecte etnologice și în județele din sudul țării: Caraș-Severin, Mehedinți, Giurgiu. Cercetător atent, Emilia Pavel a surprins numeroase și inedite elemente locale — *Aspecte etnologice din satul Bicolari-Iași*, *Arhitectura, interiorul și portul popular în Vicovul de Sus-Rădăuți*, *Portul popular și țesături din satul Dala, județul Giurgiu*, *Portul popular din Izverna—Mehedinți*, *Portul popular din Valea*

Bistrei — comuna Zăvoi (Caraș-Severin) — a ajuns la generalizări pe arii mai întinse — *Portul popular din Vrancea*, *Arhitectura și interiorul țărănesc din zona Iași*, *Portul popular din Clisura Durdării* — și tratează aspecte de bază la nivelul de provincie istorică, între care unele cu ajutorul comparațiilor cu zone mai îndepărtate — *Portul popular moldovenesc*, *Ornamentica cojoacelor moldovenești și unele motive străvechi întâlnite și pe cojoacele din nord-vestul Transilvaniei*.

Excelent muzeograf, Emilia Pavel a avut în atenție permanent nu numai îmbogățirea prin cercetări de teren a colecțiilor muzeale, ci și studierea lor în condiții de depozitare prin prisma realizării de expoziții — *Colecția de scoarțe a Muzeului Etnografic al Moldovei—Iași*, *Pairismul Muzeului Etnografic al Moldovei*.

În tot ceea ce prezintă în volum, autoarea dovedește o permanentă grijă față de trecut și realitatea istorică. Multe din afirmațiile pe care le face, le susține prin trimiteri la surse de informații competente și diverse. Nici un amănunt, nici o denumire nu sînt omise atunci cînd se explică un anumit lucru sau aspect. De fapt, marea valoare a studiilor Emiliei Pavel rezidă tocmai din redarea tuturor detaliilor astfel că viitorii cercetători vor avea în acestea o sursă pertinentă de documentare.

Un muzeograf-cercetător trebuie, prin statutul său, să cunoască întregul domeniu, dar, în conformitate cu structura sa interioară, manifestă, firesc, un mai mare interes pentru anumite aspecte. Din ansamblul volumului *Studii de etnologie românească*, cititorul care nu o cunoaște pe autoare va sesiza cu ușurință că aceasta are o înclinație deosebită către domeniile țesăturilor și a portului popular din Moldova. Aici contribuția sa este

deosebită. Cunoșcînd foarte bine domeniile, Emilia Pavel realizează clasificarea diverselor tipuri de țesături populare moldovenești, stabilește evoluția lor în timp și prefigurează viitorul acestui gen de creație (vezi articolele: *Țesături moldovenești — tradiție și inovație*, *Țesături populare din Vrancea*).

Considerînd că portul popular este un „document de cultură materială și spirituală, un limbaj purtător de mesaj artistic, a cărui evoluție respectă și se supune mutațiilor economice, sociale, morale și estetice”, autoarea acordă o semnificație deosebită croinului, elementelor componente ale costumului și aspectului artistic (ornamentică, culoare, accesorii). În acest sens sînt edificatoare studiile: *Portul popular moldovenesc*, *Portul popular din Vrancea sumanele moldovenești*.

Din bogata și diversificata creație spirituală țărănească, în volumul pe care îl prezentăm, Emilia Pavel oferă amănunte legate de măști, jocuri și obiceiuri populare de iarnă: *Măști-animale de Anul Nou în Podișul Moldovei*, *Jocuri și obiceiuri populare de Anul Nou în Popești—Iași*, *Măști de teatru tradițional din zona Iași*. Descrierea obiceiurilor și a recuzitei este însoțită de un bogat folclor literar ce se vehiculează în asemenea ocazii.

Un număr de 40 de imagini fotografice, între care unele de epocă, se constituie ca ilustrație a volumului ajutînd pe cititor la vizualizarea unor aspecte.

Apărut în condiții grafice corespunzătoare și beneficiînd de o prefață alcătuită de cunoscutul etnolog Romulus Vulcănescu, *Studii de etnologie românească* reprezintă un volum care îmbogățește „zestrea” scrisă a muzeologiei românești în general și a celei etnologice în special, demonstrînd, dacă mai era nevoie, că în acest domeniu am avut și avem oameni pasionați.

ANGHEL PAVEL